

Sanja Savić*

ORGANIZACIJA I NADLEŽNOST SABORA PO ZEMALJSKOM USTAVU IZ 1910. GODINE

Sažetak:

Ove godine se navršilo stotinu godina od donošenja Zemaljskog ustava (štatuta) za Bosnu i Hercegovinu. S obzirom da se radi o oktroisanom aktu, nastalom nakon aneksije Bosne i Hercegovine, zanimljivo je ukazati na koji način je jedna evropska država poput Austro – Ugarske pokušala da uredi pitanje organizacije i nadležnosti Sabora kao političke institucije. U skladu s tim, autor će pokušati da na osnovu analize odredaba Zemaljskog ustava da odgovor na sledeća pitanja: Na koji način je bio organizovan Sabor? Šta je bilo u njegovoj nadležnosti? Bez namere da ulazi u pravnu prirodu Zemaljskog ustava i pitanje da li se zaista radi o ustavu ili ne, autor se u radu pridržavao zvaničnog naziva tog akta.

Ključne reči: Zemaljski ustav, sabor, poslanici, zakonodavna vlast.

---

* asistent Pravnog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu

1. UVODNE NAPOMENE

Na osnovu tačke 25. Berlinskog ugovora od 13. jula 1878. godine, Austro – Ugarska monarhija je dobila mandat da okupira Bosnu i Hercegovinu.¹ Prilikom potpisivanja ugovora predstavnici Turske su uspjeli da od austrougarskih predstavnika dobiju pismenu izjavu da je okupacija privremenog karaktera, te da njome neće biti povredena sultanova suverena prava.² Pitanje nosioca suverene vlasti u Bosni i Hercegovini nakon njene okupacije bilo je vrlo diskutabilno.³ Naime, posmatrano *de iure* suverena vlast je pripadala sultanu, ali je *de facto* Austro – Ugarska vršila tu vlast. Rešenje za ovaj specifičan međunarodnopravni položaj videlo se u aneksiji, koja je i izvršena 1908. godine.⁴ Time je Bosna i Hercegovina i formalnopravno došla pod suverenitet Austro – Ugarske. U proglasu koji je tim povodom pročitana aneksija je opravdana potrebom uvođenja „konstitucionalnih ustanova“: „*Da bi Bosnu i Hercegovinu digli na viši stepen političkog života, odlučili smo se podijeliti objema zemljama konstitucionalne ustanove... No prvi je neophodan uslov za uvođenje ove zemaljske ustavnosti: opredjeljenje jasna i nesumnjiva pravnog položaja obiju zemalja. S tog razloga... protežemo mi pravo naše suverenosti na Bosnu i Hercegovinu...*“⁵ Sam čin aneksije je izazvao uglavnom negativne reakcije, kako kod naroda, tako i kod velikih sila.

Nakon dve godine od anektiranja car Franjo Josif je odobrio „ustavne zakonske predloge za Bosnu i Hercegovinu“. Zemaljski ustav (štatut) je sankcionisan 17. februara 1910. godine u Beču, a svečano je proglašen tri dana kasnije i u celoj Bosni i Hercegovini. Proglašenje u Velikoj dvorani Zemaljske vlade u Sarajevu izvršio je Marijan Varešanin, koji je u to vreme

¹ Čl. 25: „Provincije Bosnu i Hercegovinu okupiraće Austro-Ugarska, koja će njima upravljati. Pošto vlada Austro-Ugarske ne želi da preuzme upravu u Novopazarskom sandzaku, koji se nalazi između Srbije i Crne Gore u pravcu jugoistoka do Mitrovice, u njemu će ostati otomanska uprava; ipak, da bi se obezbedilo održavanje novog političkog stanja, kao i sloboda i bezbednost saobraćaja, Austro-Ugarskoj se ostavlja pravo da tu drži garnizone i da ima vojničke i trgovačke puteve na čitavom prostoru ovog dela starog vilajeta Bosne. U tom smislu Austro-Ugarska i Turska će se sporazumeti o pojedinostima.“ Navedeno prema: Љ. Кркљуш, Одабрани извори из правне историје српског народа, Нови Сад 2003, 145.

² Po M. Imamoviću sadržaj te klauzule, koja je inače predstavljala tajnu, prvi je objavio bivši ministar spoljnih poslova Francuske Gabriel Anoto, u oktobru 1908. godine. M. Imamović, *Pravni položaj i unutrašnja – politički razvitak BiH od 1878-1914*, Sarajevo 1976, 15, 19.

Carigradskom (aprilskom) konvencijom iz 1879. godine potvrđena su sultanova suverena prava, s tim da se nigde ne pominje privremeni karakter okupacije. H. Kapidžić, *Položaj Bosne i Hercegovine za vreme austro-ugarske uprave (državnopravni odnosi)*, u „Istorijske pretpostavke Republike Bosne i Hercegovine“, Sarajevo 1968, 59.

³ Д. Јанковић, М. Мирковић, Државноправна историја Југославије, Београд 1997, 261.

⁴ Prema mišljenju Benjamina Kalaja, priključenje Bosne i Hercegovine Austro-Ugarskoj Monarhiji se moglo izvršiti na tri načina: njihova podela između područja zemalja Monarhije, prepuštanje obe provincije jednom od područja zemalja Monarhije ili pridruživanje pokrajina Monarhiji. H. Kapidžić, 65.

⁵ „Sarajevski list“ br. 120, 7. X 1908. godine.

obavljao funkciju zemaljskog poglavara.⁶ Nakon proglašenja, štampa je dala sledeću ocenu: „*Puna godina, četiri mjeseca i nekoliko dana moralo je proći, dok smo dobili ono, što nam je pod imenom ustavnih uredaba obećano. Već u samoj proklamaciji od 7. oktobra 1908, koja je onoliko prašinu u proljeću prošle godine u Evropi uzvitlala, označen je kao motiv ovom sudbonosnom aktu: čvrsta odluka, da se i Bosni i Hercegovini podijele ustavne uredbe. Međutim su sve austrijske i ugarske novine na veliki bubanj izvikale, da će Bosna i Hercegovina dobiti moderan ustav, i da će imati vrlo široku samoupravu, a već u samoj proklamaciji nam je obećano, da će taj ustav počivati na principu zastupanja interesa. Ovo poslednje obećanje nas je tješilo u onim teškim vremenima poslije 7. oktobra 1908, jer smo se nadali, da će naši opravdani životni interesi i samim ustavom biti zaštićeni. Sad nakon proglašenja ustava vidimo, da nijedno od ovih obećanja nije ispunjeno. Bosna i Hercegovina su dobile nešto, što se u zvaničnom listu nazivlje zemaljskim ustavom, nu što po svom sadržaju nema nikakve sličnosti sa onim, što se u prosvijećenom svijetu ustavom nazivlje. Ko je samo pročitao prvi odsjek §-a 1. toga „zemaljskog ustava“, taj se morao u čudu upitati: zar ima ljudi, koji su ovome mogli dati ime ustava?! Vrhovni nadzor c. i kr. zajedničkog ministarstva nad Bosnom i Hercegovinom i ustav dva su tako oprečna pojma, da o njima u isto doba ne može biti ni govora.“⁷*

Štatut je imao tri dela, od kojih je prvi bio posvećen građanskim pravima, a preostala dva saboru. Zajedno sa njim, sankcionisano je i nekoliko zakona: Izborni red, Saborski poslovni red, Zakon o društvima za BiH, Zakon o skupljinju za BiH i Zakon o kotarskim vijećima.⁸

2. ORGANIZACIJA SABORA

Sabor je predstavljao najveću novinu uvedenu u politički život Bosne i Hercegovine. U njegov sastav su ulazile dve vrste poslanika: virilni i od naroda izabrani. Virilnih poslanika je bilo 20, a prema § 22 to su bili:

⁶ Dž. Čaušević, *Pravno politički razvitak Bosne i Hercegovine (dokumenta sa komentarima)*, Sarajevo 2005, 245.

Kakvo je bilo raspoloženje naroda tim povodom, možemo zaključiti i na osnovu sledećeg teksta: „*U nedelju popodne izvršena je u Bosni i Hercegovini proklamacija ustava. Vojska i policija bila je izvedena svuda samo da bi proklamovanje ispalo što „svečanije“, ali je u Mostaru ipak došlo do velikih demonstracija i sukoba sa policijom.“* „Политика“ бр. 2179, 10. фебруар 1910. године.

⁷ „Muslimanska sloga“ br. 7, 25. februar 1910. godine

⁸ „I ovi zakoni odišu onim istim apsolutističkim duhom kao i zemaljski štatut. Čitajući sve ove zakone čovjek se čudi, kako je mogao sastavljač ovoga djela, da sabere sve te zastarjele apsolutističke ustanove i da ih nekako zaodije u „ustavnu“ formu; sve nam se pri tom čini, da se taj sastavljač bavio dosele skupljanjem ustavno-apsolutističkih antikviteta, pa da je naš zemaljski štatut neuspjela njegova zbirka tih antikviteta. Nu ovakove zbirke spadaju u muzeje, a ne daju se narodima, oko kojih svi susjedi već od davna uživaju ustavne blagodati.“ „Muslimanska sloga“, br. 7, 25. februar 1910. godine.

1. reis-el-ulema, vakufsko-mearifski direktor, sarajevski i mostarski muftija i osim toga po imenovanju najstariji muftija;
2. četiri srpsko-pravoslavna mitropolita i potpredsjednik velikog upravnog i prosvjetnog savjeta srpsko-pravoslavne crkve;
3. rimsko-katolički nadbiskup i dva rimsko-katolička dijecezanska biskupa kao i oba redodržavnika franjevačkog reda;
4. sefardijski nadržabin sarajevski;
5. predsjednik vrhovnog suda;
6. predsjednik odvjetničke komore u Sarajevu;
7. načelnik glavnog zemaljskog grada Sarajeva;
8. predsjednik trgovačke i obrtničke komore u Sarajevu.

U vezi sa strukturom virilnih članova možemo primetiti da su tri najveće konfesije bile podjednako zastupljene, dok je za jevrejsku konfesiju bilo predviđeno samo jedno mesto. Međutim, mesto sarajevskog nadržabina je ostalo upražnjeno. Kao razlog za onemogućavanje jevrejske zajednice da da svog predstavnika dr Vita Alkalaj je naveo njenu zapostavljenost prilikom dodele subvencija. Međutim, u saboru se ipak našao jedan Jevrej, a reč je o dr Moritzu Rotkopfu.⁹ Međutim, on je u sabor ušao ne kao predstavnik svoje konfesije, nego kao predsednik Advokatske komore.

Zbog neslaganja sa načinom raspodele virilnih mesta u saboru, ispred pravoslavnih Srba u Bosni i Hercegovini upućena je 19. januara predstavka austrougarskom monarhu. Predstavku su potpisali Gligorije M. Jeftanović, Risto H. Damjanović, Vaso Crnogorčević i dr Milan Jojkić. Problem koji su izneli kao ključni odnosio se na način na koji je izvršena raspodela broja virilnih članova. Ističući da nije poštovana razmera 2:3:4, primenjena prilikom raspodele broja izabranih poslanika, oni su tražili da se, ili primeni navedena razmera prilikom raspodele broja virilnih članova, ili da se Srbima da još pet virilista. Sledeći problem na koji su ukazali odnosio se na konfesionalnu pripadnost virilista koji u sabor ulaze, ne kao predstavnici svoje konfesije, nego s obzirom na funkciju koju su obavljali: „*kao viriliste dolaze u sabor: predsjednik vrhovnog suda, za koga se znade sigurno da uz ovakove prilike neće za više decenija moći biti Srbin pravoslavni: načelnik sarajevski, koji po zakonu mora sada biti musliman... Predsjednik advokatske komore i predsjednik trgovačke i obrtničke komore za sada nisu Srbi pravoslavni, a nema izgleda ni da će skoro postati.*“¹⁰ Takođe, navedeno je i to da je na štetu Srba određen i jedan virilni predstavnik Jevreja, te su tražili da se u cilju otklanjanja te „nepravde“ njima dodeli još jedan, trideset drugi mandat.

⁹ <http://www.benevolencija.eu.ogr> (maj 2010).

¹⁰ „Српска ријеч“ бр. 22, 1. (14 фебруар) 1910. године.

Kada je reč o izabranim poslanicima, njih je u Saboru bilo 72, a birani su po komplikovanom konfesionalno – kurijalnom sistemu. Naime, postojale su tri kurije, s tim što je prva kurija imala dva izborna razreda. Pravo da biraju u prvom izbornom razredu prve kurije imali su svi muslimanski zemljoposednici, koji su plaćali najmanje 140 K, tako da je on predstavljao čisto muslimansko izborno telo. Zemljoposednici drugih veroispovesti koji su plaćali isti iznos zemljarine mogli su birati ili u prvom ili u drugom izbornom razredu. U drugom izbornom razredu prve kurije, pravo da biraju imali su građani koji su plaćali porez u iznosu od 500 kruna, visokoobrazovana lica, sveštenici, činovnici, kao i oficiri u mirnodopskim uslovima. Drugu kuriju su činili stanovnici gradova koji su imali pravo da biraju, a nisu pripadali prvoj kuriji. I na kraju, treću kuriju su činila sva ona lica koja su živela na selu, a nisu birala u prvoj kuriji.

Od ukupno 72 poslanika, u prvoj kuriji je birano njih 18, u drugoj 20, a u trećoj 34. Mandati su bili podeljeni između tri glavne veroispovesti, srazmerno broju građana. Prema tom kriterijumu, u prvoj kuriji srpsko – pravoslavni su dobili 8, muslimani 6, a katolici 4 mandata. U drugoj i trećoj kuriji srpsko – pravoslavni su dobili 23, muslimani 18, a katolici 12 mandata. Jevreji su u drugoj kuriji dobili jedan mandat. Na prvim saborskim izborima 1910. godine, za predstavnika Jevreja izabran je sefard Ješua Salom, ali se on krajem godine odrekao mandata. Kao razlog su navedene „unutrašnje svađe“ među Jevrejima. Na izborima održanim naredne godine izabran je Vita Alkalaj sa 919. glasova, dok je njegov protivkandidat Avram Salom dobio 406. glasova.¹¹

Zbog konfesionalno-kurijalnog načina izbora smatralo se da: „*poslanici, koji sačinjavaju taj sabor, nisu, kao u ostalim državama, predstavnici naroda; oni ne predstavljaju cio narod, već samo onaj dio naroda kome po svojoj vjeri pripadaju.*“¹² Takođe, i francuski list „Temps“ okarakterisao je ovakav način izbora kao „*interesantan pokušaj kompromisa između raznih vjeroispovijedi.*“

Izbori za sve tri kurije, kao i za oba razreda prve kurije, su se održavali u različite dane. Prvo su birani poslanici treće kurije, zatim druge i na kraju prve. Prema §1 Izbornog reda, aktivno biračko pravo imali su „*svi bosansko – hercegovački pripadnici muškog spola, koji su na dan izbora navršili 24. godinu, samovlasni su i koji u zemlji stanuju barem od jedne godine dana amo; nadalje pod istim uslovima svi oni austrijski ili ugarski državljani, koji su namješteni kao zemaljski činovnici ili učitelji u građan-*

¹¹ <http://www.benevolencija.eu.ogr> (maj 2010).

¹² „Српска рјеч“ бр. 33, 12. (28. фебруар) 1910. године.

*skoj upravnoj službi Bosne i Hercegovine, ili koji stoje u službi bosansko – hercegovačkih zemaljskih željeznica, ili napokon, koji imaju pravo biranja u kojoj općini ovih zemalja.*¹³ Iz navedenog možemo primetiti da su aktivno biračko pravo imali ne samo „bosansko – hercegovački pripadnici“, nego i državljani neke od dveju država Monarhije. Na taj način je omogućeno ne samo domaćem stanovništvu, nego i „došljacima“, da učestvuju u kreiranju političke scene u Bosni i Hercegovini. U vezi s tim, ne sme se nikako zanemariti ni činjenica da se za vreme austrougarske vladavine u Bosnu i Hercegovinu doselio znatan broj stanovnika iz Austrije, Ugarske i Njemačke. Zbor nepoverenja vlasti prema domaćem stanovništvu, činovnički kadar su uglavnom i činili doseljenici.¹⁴ Sa druge strane, domaće stanovništvo nije imalo takve mogućnosti u Austrougarskoj monarhiji, iako je Bosna i Hercegovina činom aneksije postala njen sastavni deo.

Takođe, i žene su mogle da biraju u pravom izbornom razredu prve kurije, ukoliko ispunjavaju uslov koji je postavljen za biranje u tom razredu i samo po punovlasnicima koji imaju pravo biranja u istoj kuriji. To je u stvari značilo da žena nije mogla svoje biračko pravo vršiti lično, kao što su to mogli muškarci, nego je morala nekoga ovlastiti da to učini umesto nje. U paragrafima 2. i 3. Izbornog reda izričito je predviđeno ko nije imao aktivno biračko pravo:

1. lica nad čijom je imovinom proglašen stečaj,
2. vojnici koji aktivno služe, izuzev vojnih činovnika,
3. lica koja su pod istragom zbog učinjenog zločina, ili dela učinjenog zbog pohlepe na dobitak, dok traje istraga,
4. lica koja su osuđena zbog učinjenog zločina, ili dela učinjenog zbog pohlepe na dobitak, sve dok traju pravne posledica povezane sa osuđom.

Pasivno biračko pravo imali su muškarci koji imaju aktivno biračko pravo, navršениh 30 godina starosti i potpuno uživaju građanska prava. Izuzeti su bili „*činovnici i namještenici, koji aktivno služe u građanskoj upravnoj službi Bosne i Hercegovine, kao i kod bosansko – hercegovačkih zemaljskih željeznica, nadalje učitelji i namještenici na javnim školama.*“

Poslanici su birani na period od pet godina, a postojala je i mogućnost ponovnog izbora (§24). Prema §23, „Njegovo carsko i Apoštolsko kraljevsko Veličanstvo“ je svake godine na početku zasedanja imenovalo jednog

¹³ *Bosanski ustav* – fototip izdanja iz 1910. godine, priredio U. Bavčić, uvodna studija M. Imamović, Sarajevo 1991, 83. (U daljem tekstu *Bosanski ustav*).

¹⁴ Ђ. Пејановић, *Становништво Босне и Херцеговине*, Српска академија наука – посебна издања, књига ССХХХ, Београд 1955, 41.

predsednika i dvojicu podpredsednika iz reda poslanika. To se činilo na taj način da predstavnici sve tri konfesije budu jednako zastupljene, a prilikom svakog novog imenovanja predstavnici tih konfesija su se smenjivali u pogledu funkcija koje su obavljali.

Sabor se sastajao jednom godišnje na „previšnji poziv“ u Sarajevu. Predsednik je otvarao sabor, predsedavao njegovim sednicama i upravljao raspravama. Takođe, na „previšnji nalog“ predsednik je zaključivao sabor. Po nalogu cara, sabor se mogao odgoditi ili raspustiti u svakom trenutku. Sednice sabora su po pravilu bile javne. Međutim, na zahtev zemaljske vlade ili 20 poslanika, cela sednica, ili jedan njen deo, su mogli biti nedostupni za javnost.

Svi poslanici su na prvom zasedanju bili dužni da polože zakletvu vernosti i poslušnosti prema caru, kao i da će savesno obavljati svoje dužnosti.¹⁵ Ukoliko bi koji poslanik odbio da položi zakletvu, gubio bi svoj mandat. U slučaju da se poslanik odrekne svog mandata, izgubi svojstvo koje je potrebno da bi mogao biti izabran, ili iz bilo kog razloga prestane biti član sabora, za preostali saborski period su se u roku od šest nedelja morali ponovo raspisati izbori. Po isteku saborskog perioda, ili u slučaju raspuštanja sabora pre njegovog isteka, novi izbori su se morali raspisati u roku od šest meseci.

Prema §25, birači nisu mogli poreći izbor poslanika u sabor. Takođe, poslanici nisu smeli primati nikakva uputstva, i mogli su samo lično glasati. Poslanici se nisu mogli uzeti na odgovor radi svog glasanja ili izrečenog govora u saboru ili njegovim odborima. U toku zasedanja, bez pristanka sabora, ni jedan poslanik nije smeo biti pritvoren radi nekog kažnjivog dela, niti se protiv njega mogao pokrenuti sudski postupak. Izuzetak je predstavljao slučaj u kome je poslanik uhvaćen na delu, ali i u tom slučaju sud je odmah morao saopštiti predsedniku sabora da je poslanik pritvoren.

3. NADLEŽNOST SABORA

Kada je reč o nadležnosti sabora, možemo primetiti da je on u pogledu zakonodavstva bio dvostruko ograničen. Kao prvo, u §21 rečeno je sle-

¹⁵ Tekst zakletve je glasio: „Vi ćete se zavjeriti svojom časti i zadati vjeru, da ćete biti nepokolebljivo vjerni i poslušni Njegovome carskom i Apoštolskom kraljevskom Veličanstvu, našemu premilostivome Gospodaru, da ćete sve zakone i naredbe, izdane za Bosnu i Hercegovinu, nepokolebljivo izvršivati i da ćete vjerno i po savjesti ispunjavati svoje dužnosti kao

- predsjednik bosansko-hercegovačkog sabora,
- potpredsjednik bosansko-hercegovačkog sabora,
- bosansko-hercegovački saborski poslanik.“

Zakletva se polagala na taj način što je predsednik sabora nakon pročitano teksta zakletve poimenično prozivao članove sabora koji su trebali da izgovore: „Zaklinjem se.“

deće: „*na zakonima saradivaće sabor*“. To je značilo da sabor nije bio samostalan prilikom donošenja zakona, nego da je njegova uloga bila samo „saradnička“. Naime, prva „karika u lancu“ zakonodavnog postupka bila je zemaljska vlada, koja je prema §37 imala pravo zakonodavne inicijative: „*Na sve vladine osnove, koje pripadaju u nadležnost bosansko – hercegovačkog sabora, treba da pristanu vlade obiju država monarhije prije, nego će biti predane saboru.*“ Nakon što bi određeni zakon bio usvojen u sabor, on je morao dobiti i potvrdu od strane cara: „*Zakonskim osnovama koje je usvojio sabor treba Previšnja potvrda, sankcija. Nju će isposlovati zajednički ministar, kojemu je povjereno vodstvo bosansko – hercegovačke uprave, na predlog zemaljske vlade i nakon što su pristale vlade obiju država monarhije. Potvrđeni zakoni objavljuju se u ime Njegovog carskog i Apoštolskog kraljevskog Veličanstva i uz supotpis zajedničkog ministra, kojemu je povjereno vodstvo bosansko – hercegovačke uprave.*“ Upravo zbog svega navedenog je i rečeno da će sabor samo saradivati u donošenju zakona.

Drugi oblik ograničenosti sabora tiče se domena njegovog rada. Naime, u §41 je rečeno: „*Opseg rada bosansko – hercegovačkog sabora u poslovima zakonodavstva proteže se isključivo na bosansko – hercegovačke poslove. Svi poslovi, koji se ne tiču samo Bosne i Hercegovine, nego i jedne ili obiju država monarhije, izuzeti su iz toga opsega rada.*“ U nastavku teksta su taksativno pobrojani poslovi o kojima je sabor mogao da odlučuje: budžet (uz određene izuzetke), krivično pravosuđe, građansko pravo, trgovačko i menično pravo, štampa, zdravstvo, agrarni odnosi, gradnja železnica itd.

Sabor je imao kvorum za rad ukoliko je bila prisutna polovina njegovih članova, a odluke su se donosile apsolutnom većinom glasova prisutnih poslanika. Izuzetak su predstavljali poslovi koji se odnose na verska pitanja. U tom slučaju, za odlučivanje se tražilo prisustvo četiri petine poslanika, a za donošenje odluka bila je potrebna dvotrećinska većina. Činjenica da se za odlučivanje o verskim pitanjima tražio veći kvorum nego u drugim slučajevima dovoljno govori o značaju koji se pridavao tom pitanju. Prema § 39 Saborskog poslovnog reda predviđeno je da: „*Saborski predsjednik redovno ne glasuje. Samo onda, kada se kod zaključka, koji se usvajaju jednostavnom većinom, pokaže jednaki broj glasova ili ako je njegov glas odlučan, da se poluči kvalifikovana većina, glasuje on pošljednji.*“

Iako je sabor bio ovlašten da zemaljskoj vladi postavlja pitanja o svemu što spada u njegovu nadležnost, on nije smeo da se meša u njen rad. To je jasno naznačeno u §31: „*U izvršnoj vlasti nemaju dijela ni sabor ni*

pojedini saborski poslanici, pa se s toga sabor ili pojedini saborski poslanici ne mogu ni lično upletati u zvanični rad vladinih oblasti ili pojedinih zvaničnih lica niti mogu uopće neposredno utjecati na rad ili odredbe pomenutih vlasti i lica.“

Kada se uzme u obzir sve prethodno navedeno, kao vizionarske mogu se shvatiti reč objavljene u tadašnjoj štampi: „*Bosansko-hercegovački sabor biće jedno bespravno tijelo, kome će da propisuju poslove zajedničko ministarstvo, austrijska i ugarska vlada.*“¹⁶

4. ZAKLJUČAK

Zemaljski ustav (štatut) predstavljao je oktroisan akt, nastao kao rezultat obećanja datog prilikom anektiranja Bosne i Hercegovine. Činjenica da je reč o aktu nametnutom od strane austrougarskog monarha, dovoljno govori o širini prava koja su njime garantovana. U tom pogledu, kao posebno zanimljivo izdvaja se pitanje nadležnosti i organizacije predstavničkog tela – Sabora. Njemu su u ustavu posvećena dva dela.

Uveden Zemaljskim ustavom, sabor je predstavljao novinu u političkom životu Bosne i Hercegovine. Njegov sastav su činile dve vrste poslanika: izabrani i virilni. Uvođenje konfesionalno-kurijalnog principa u izbor poslanika značilo je da su oni bili, ne predstavnici naroda koji je živio u Bosni i Hercegovini, nego predstavnici onih konfesija kojima su pripadali. Kao takvi, oni su i zastupali samo interese svojih konfesija. Takođe, loša strana izbornog sistema je bila i ta što su aktivno biračko pravo imali i doseljeni austrougarski činovnici, dok domaće stanovništvo nije imalo takva prava ni u Monarhiji, niti u državama od kojih je ona bila sastavljena. Na taj način je izvršena i diskriminacija domaćeg stanovništva.

Sa druge strane, kada je reč o nadležnosti bosansko-hercegovačkog sabora, očigledna je njegova ograničenost. Kao prvo, sabor je bio ograničen u pogledu samostalnosti prilikom donošenja zakona. Naime, pravo zakonodavne inicijative imala je zemaljska vlada, a nakon usvajanja zakona bilo je potrebno obezbediti i „previšnju“ sankciju. Samim tim, sabor je samo saradivao u donošenju zakona.

Drugi vid ograničenosti sastojao se u tome što su u ustavu bili taksativno navedeni poslovi o kojima je sabor mogao da odlučuje. To je značilo da sabor nije mogao da raspravlja i odlučuje o svemu, nego samo o onim pitanjima koja su jasno definisana.

¹⁶ „Muslimanska sloga“ br. 4, 15. februar 1910. godine.

Iz svega navedenog možemo zaključiti da je bosansko-hercegovački sabor bio veštačka, u mnogome ograničena tvorevina austrougarskog apsolutističkog režima, koja je trebala da posluži samo za zavaravanje, kako međunarodne, tako i domaće javnosti.

THE ORGANIZATION AND JURISDICTION OF PARLIAMENT BY CONSTITUTION OF PROVINCE IN 1910.

Summary

This year marks one hundred years since the adoption of the Constitution of province (Statute) for Bosnia and Herzegovina. This is a imposed act, created after the annexation of Bosnia and Herzegovina, and it is interesting to point out how one European country like Austria-Hungary, tried to arrange the question of organization and jurisdiction of Parliament as a political institution. The autor will try to the analysis of the Constitution of province to answer the following questions: In what way was organized a Parliament? What jobs were in his jurisdiction? No intention of entering the legal nature of the Constitution of province and whether it really is about the constitution or not, the author of the paper adhered to the official name of the act.

Key words: constitution of province, parliament, the legislature.